

MOZAIKOK A MURAVIDÉK 1919–1922-ES TÖRTÉNELMÉBŐL

MOSAICS FROM THE HISTORY OF PREKMURJE FROM 1919–1922
MOZAIICI IZ ISTORIJE PREKOMURJA U PERIODU 1919–1922

GÖNCZ LÁSZLÓ

PhD, történész, kisebbségkutató, író

Lendva, Szlovénia

goncz.laszlo1960@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÓ • Az első világháborút követő békekonzferencia döntésével a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság szlovéniai részében új tájegység jött létre, mégpedig a Mura mentén, a korábban a magyar Vas és Zala vármegyékhez tartozó, önálló közigazgatási egységként nem létező Muravidék (Prekmurje), amelynek mintegy 90 ezer lakosából objektíve bő 20 ezer vallotta magát magyarnak. E tanulmányban az említett tájegység 1919 és 1922 közötti időszakával foglalkozunk. Egyrészt a kisebbségi sorsra kényszerült muravidéki magyar közösség kezdeti csalódottságát és nehézségeit, továbbá beilleszkedési gondjait vizsgáljuk, valamint az ideiglenes határ esetleges (objektíve esélytelen) megváltoztatása reményében kezdeményezett visszafoglalási próbálkozásokról szólnunk, mindenekelőtt a legnagyobb jelentőségűre, az úgynevezett alsólendvai csatára fókuszálva. E cikk másik fontos tárgyköre a magyar–jugoszláv államhatár Mura menti szakasza telekkönyvi pontosságú megállapítására jogosult határmegállapító bizottság tevékenységének rövid vázolója. Elsősorban a bizottság tágabb térségben precedens értékű határozatával összefüggő körülményeket elemezzük, amely 27 muravidéki település Magyarországnak javasolt visszaadására vonatkozott. A muravidéki magyarság körében reménykeltő javaslat végül nem valósult meg, a Népszövetség legfelsőbb szerve, a Nagykövetelek Tanácsa 1922 végén elvetette.

**KULCSSZAVAK • békekonzferencia, SZHSZ Királyság,
Muravidék, kisebbségi léthelyzet,
határmegállapító bizottság, az alsólendvai
csata**

DIÓHÉJBAN A MURAVIDÉKNEK AZ SZHSZ KIRÁLYSÁGHOZ VALÓ CSATOLÁSÁRÓL

Az első világháborút követő békekonferencia döntésével a korábban közigazgatási-önkormányzati tekintetben önálló egységként nem létező Muravidék (Prekmurje) az újonnan létrejött délszláv királyság szlovéniai részének északkeleti régiójává vált. A közel ezer esztendeig Magyarországhoz, annak keretében Vas és Zala vármegyékhez tartozó, mintegy 950 négyzetkilométernyi terület esetében 1919 után azért beszélhetünk újonnan létrejött tájegységről, mert előtte formálisan semmilyen szempontból nem alkotott homogén szervezeti egységet; északi, nagyobbik része Vas vármegyéhez, a délebbi területe Zala vármegyéhez tartozott, azon belül a térség több járás részét alkotta. E területen az 1910-es években mintegy 90 ezer ember élt. Muravidék szlovén többségű részét, amely a tájegység összterületének bő háromnegyedét képezte, a szlovénok leginkább Slovenska krajínának nevezték, magyar nyelvterületen pedig általában Vendvidék névvel illették. A szlovénok lakta területtel együtt elcsatolt, abszolút magyar többségű rész, amely mintegy 20–25 ezer lakossal körülbelül 30 településre terjedt ki az új tájegység keleti negyedében, a sikeres jugoszláv lobbinak, az ellehetetlenült magyar belpolitikai helyzetnek és a háborúban vesztes Magyarország távoltartásának köszönhetően vált 1919-ben a Muravidék részévé. Korábban e közel 40 km hosszú és 5–10 km széles, magyarok lakta területsáv úgyszintén nem alkotott szerves egységet, ugyanis két vármegyéhez és négy járáshoz tartozott (GÖNCZ 2024a: 11–12).

A szóban forgó terület állami hovatartozásának megváltozása magyar szempontból váratlan veszteséget jelentett, hiszen 1919. augusztus 12-éig – néhány nap kivételével 1918 karácsonya után – nem volt délszláv megszállás alatt, emellett hivatalos igénylése a jugoszláv békeküldöttség részéről a többi megszerzett, korábban Magyarországhoz tartozó tájegységnél később következett be. A Nikola Pašić jugoszláv küldöttségvezető által Párizsban benyújtott első délszláv igényjegyzéken a Muravidék nem szerepelt. E tájegység iránti szlovén érdeklődés komolyabban a Mariborban székelő stájervidéki szlovén nemzeti tanács programjában jelentkezett először 1918 októberétől, majd 1919 január elején a szlovén területi igények végleges nemzeti egyeztetésén vált hivatalosan szlovén követeléssé, azt követően pedig bekerült a békekonferencián nyilvánosan bejelentett jugoszláv területi igények sorába (GÖNCZ 2024b: 124–127).

A Muravidék megszerzésére vonatkozó délszláv követelést, valamint annak megindoklását a jugoszláv küldöttség szlovén főképviselője, Ivan Žolger egy hónappal később, 1919. február 18-án ismertette a Békekonferencia Legfelsőbb Tanácsával (SLAVIČ 213–218). A békekonferencia első hónapjaiban

a Muravidék Magyarországtól történő elcsatolásának alig akadt támogatója, az érintett régióban pedig id. Klekl József nyugalmazott római katolikus plébános köréhez tartozó néhány pap és a harcterekről hazatérő, nemzeti és szociális szempontból az akkori „forradalmi eszmékkel” felvértezett fiatal táplált jugoszláv szimpátiát. Időközben a magyarországi belpolitikai helyzet folyamatosan rosszabbodott, a magyar kormány részéről a szlovénoknak felajánlott, nemzeti alapú önkormányzati és autonómiatervet, leginkább a bolsevik hatalomátvétel miatt, Obál Béla kormánybiztosnak nem sikerült nyélbe ütnie, így a Mura menti szlovén lakosság körében a délszláv királysághoz csatlakozni vágyók köre nőtt (GÖNCZ 2020a: 743–750). A végleges döntés azonban, amint azt a tárgyalat korszakkal és a békekonferenciával foglalkozó – korábbi és mai – szakemberek egyértelműsítették, elenyésző mértékben volt az érintett lakosság érdekének és a helyi vezetők szimpátiájának a következménye, azt a korabeli nemzetközi diplomácia vezetői, magyarán a konferencián főszerepet játszó államok képviselői döntötték el (MITROVIĆ VI–VII). A döntésnél az érdekelt országok lobbitevékenységének, a Muravidék esetében a jugoszláv békedelegációnak fontos szerepe volt, míg a vesztes oldalra kényszerült Magyarország a sorsdöntő időszakban nem képviseltethette magát. Az antantállamok körében a Tanácsköztársasággal szembeni határozott ellenszenv miatt – Ausztriával ellentétben – még 1919 tavaszán sem hívták meg a magyar kormányt a békekonferenciára. Addigra minden fontos kérdés eldőlt, a Muravidékre vonatkozó döntést is beleértve (LIPUŠČEK 127–130). Amikor 1920 januárjában a magyar békedelegáció végül kiutaz(hat)ott a francia fővárosba, kész tények elé volt állítva, a korábban meghozott döntéseket semmiben sem állt módjában befolyásolni, sem módosítani. Erre némi reményt csak az 1921-ben létrehozott határmegállapító bizottságoktól remélhetett Magyarország, illetve a Muravidék esetében a magyar és magyar érzelmű lakosság.

A békekonferencia területi bizottsága 1919. május 20-án (megismételt szavazás keretében) támogatta a Muravidéknek a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolására vonatkozó, főképpen Matija Slavič, a jugoszláv békedelegáció Muravidék ügyével megbízott szakértője adataira alapozott, Douglas Johnson amerikai szakértő által beterjesztett javaslatot, amelyet 1919. július 9-én a Legfelsőbb Tanács is végérvényesen jóváhagyott. Néhány héttel később, augusztus 1-jén engedélyezték a délszláv királyságnak a Muravidék megszállását, amire 1919. augusztus 12-én került sor. Amint utaltunk már rá, a Muravidék keretében a délszláv oldalára került körülbelül 30 magyarok által lakott település 20–22 ezer magyar nemzetiségű lakossal; a Rába mentén, Szentgotthárd térségében pedig 8–9, többségében szlovén falu a magyar állam keretében maradt (GÖNCZ 2024b: 144–153). A békekonferencia Ma-

gyarországra és a magyarságra vonatkozó döntéseit – a Muravidék hovatartozására utaló határozatot is beleértve –, az úgynevezett trianoni békeszerződés erősítette meg, amelynek aláírására 1920. június 4-én került sor a Párizs melletti Trianon-palota helyiségeiben (ROMSICS 403–406). Ezt követően a muravidéki magyarokat a délvidéki kisebbségi magyarság részeként kezdték emlegetni, bár a történelmi Vas és Zala vármegyék elcsatolt, az SZHSZ Királyságnak juttatott területe jellegében, életmódjában és gazdasági mentalitásában merőben eltért a vajdasági (bácskai, bánáti) és a horvátországi magyarok lakra tájegységeitől.

E tanulmány folytatásában az SZHSZ Királysághoz került Muravidék 1919 és 1922 közötti időszakának két területét érintjük – a teljesség igénye nélkül. Elsőként a kisebbségi sorsra jutott magyar közösség kezdeti nehézségeiből és az új helyzet esélytelen megváltoztatására irányuló próbálkozásokból ismeretünk néhányat, majd a magyar–jugoszláv államhatár Mura menti szakasza telekkönyvi pontosságú megállapítására jogosult határmegállapító bizottság tevékenységéből idézünk fel néhány részletet, fontosabb határozatot.

A CSALÓDOTT MURAVIDÉKI LAKOSSÁG VISZONYULÁSA A MEGVÁLTOZOTT HELYZETHÉZ

Az új jugoszláv közigazgatás megszervezése a Muravidéken, akárcsak a tájegység lakosságának a délszláv környezetbe való beilleszkedése, nehézkesen indult, a legtöbb területen komoly szervezési, jogértelmezési, nyelvi és káderproblémák merültek fel. E jelenségre a muravidéki kormánybiztosok a tartományi és állami szerveknek küldött jelentéseikben folyamatosan figyelmeztettek (1921 nyaráig hárman töltötték be a tisztséget). Az első közülük az alig két hónapig hivatalban lévő Srečko Lajnsic már egyik korai jelentésében foglalkozott a problémával, keresve annak közvetett és közvetlen okait (AS–60, IV., 10092/1919). A kisebbségbe kényszerült magyarok és a Magyarországgal szimpatizáló lakosság esetében ennél is bonyolultabb volt a helyzet, hiszen bizonyos részük kezdetben alig fogta fel a kialakult helyzetet, akikben pedig gyorsan tudatosult a nagy változás, ők jelentős számban elhagyták a Muravidéket. Az értelmiség, az iparosok és a vagyonnal rendelkezők, valamint a fiatalok számára ugyanis az átlagosnál nagyobb gondot és kihívást jelentett a megváltozott állapot. Lajnsic kormánybiztos közvetlenül a jugoszláv megszállást követő napokban kiáltványt intézett Muravidék lakosságához, és közölte, hogy a tájegység „örökre jugoszláv föld lesz, Szlovénia része”. Továbbá a lakossággal tudatta, hogy „ti többé nem vagytok magyarok, hanem jugoszlávok, a jugoszláv haza fiai, nemzetiség szerint szlovénok”. A magyar közigazgatásban, az oktatásban és az igazságszolgáltatásban tevékenykedők jelentős része állás

nélkül maradt, közülük a legtöbben elhagyták a Muravidéket. Az új hatósági szervek a délszláv állam szempontjából veszélyesnek minősített személyeket és a családjaikat kiutasítottak a délszláv államból, illetve olyan helyzetet teremtettek számukra, hogy „önként” kényszerültek elhagyni a jugoszlávok által megszállt Mura menti területet. E rendkívül negatív folyamatnak az volt a következménye, hogy egy-két esztendő után a muravidéki magyar közösség majdhogynem értelmiség nélkül maradt; kivételt néhány pap és ügyvéd, valamint maroknyi iparos, kereskedő és tanító jelentett (KOKOLJ 19–21). A szlovén tartományi kormány követelésére 1920 nyarán, Gašper Lipovšek, sorrendben a harmadik muravidéki kormánybiztos összegző beszámolót készített a kiutasítottokról. Csak Alsólendváról, melyet „a legveszélyesebb magyar fészeknek tartottak”, 68 családot utasítottak ki 1920 augusztusáig, ami számításaink szerint 200–250 személyt jelentett. Muravidék más településeiről 1920 nyaráig további harminc család kapta meg a kiutasításról szóló végzést, a legtöbb, tizenegy Muraszombatból. Dobronakot három családnak kellett elhagynia, a többi, 1920 augusztusáig kiutasított család egyéb muravidéki falvak között oszlott meg. Kiutasításokra azonban még 1920 nyara után is sor került, a későbbi számok azonban már alacsonyabbak az említettekénél (AS–60. IV. 9711/1920).

Az akkori alsólendvai esperesplébános, Strausz Flórián a jugoszláv megszállás első napjait a következőképpen jellemezte: „A megszállók első dolga a magyar csendőrség lefegyverzése, s a szabólakosi határhoz való kiszállítása volt. Aztán következett a hivatalok megtisztítása a magyar elemektől. A tisztviselőket elbocsátották, s szlovénokat helyeztek a járásbírószági, adó-, közjegyzői, közigazgatási s egyéb hivatalokba... A megszálló seregről, melynek fő kötelessége a rendfenntartás volna, csak rosszat lehet mondani. A csapatok, melyek két hónaponként változtak, a pizkosságban és rablásban nemes versenyt fejtettek ki. A fegyveres rablók szívesen látogatták a falvakat, raboltak Alsólendva szélső házaiban is, de legnagyobb örömmel mégis a hegyi hajlékokban garázdálkodtak...” (STRAUSZ-kézirat 110–111).

A Lendva-vidéki magyar közösség kilátástalan helyzete, valamint a békekonzferencia által meghozott döntésben szereplő új államhatár ideiglenes státusa, az alsólendvai járás magyarországi oldalon maradt területén élőkkel és az ott szolgálatot teljesítő kisebb katonai alakulattal karöltve, több alkalommal visszafoglalási próbálkozásokat szerveztek. Ezek közül a legnagyobbra 1919. november 29-én került sor Alsólendva közelében. A magyarországi szervezésben szerepet vállalt az alsólendvai járás utolsó magyar főszolgabírója, Vízkelety Árpád is, aki ideiglenesen a Zala vármegyében maradt Zalabaksán rendezte be hivatalát. Néhány órára a „visszafoglalóknak”, akik között határőröket, Rédics és Lenti környéki lakosokat, valamint a hozzájuk csat-

lakozó muravidéki polgárokat találunk, sikerült elfoglalniuk Hosszúfalut és Alsólendva északi utcáit, azonban a jugoszláv túlerő késő délelőttre már úrrá lett a helyzeten. A kisebb csatáknak halálos áldozatai is voltak mindkét oldalon. A meghiúsult visszafoglalási kísérletet drasztikus megtorlás követték, ami a korábinál is nagyobb félelmet keltett a környékbeli magyar érzelmű emberekben. Vermes György, az alsólendvai Esterházy-uradalom főerdésze, aki az esemény idején Alsólendván tartózkodott, és a lakásából látta az utcai harcokat, Kolbenschlag Béla zalai alispánnak írt levelében néhány nappal később óva intett attól, hogy hasonló visszafoglalási kísérletekkel próbálkozzanak a magyarországi oldalon, mert „azok következményeit az elcsatolt területen maradt magyaroknak kellett megszenvedni”. Az Alsólendva városában és környékén történt összetűzések „alsólendvai csataként” kerültek be a történelmi emlékezetbe. A megtorlás keretében a jugoszlávok Alsólendva tekintélyesebb polgárai közül negyvenet bezártak, majd néhány nap után közülük 20 személyt Szerbiába, Smederevóba¹ hurcoltak, ahonnan csak 1920 februárjában térhettek haza (HL. VKF II. 1227/101-102-1919).

A folyamatos sanyargatások ellenére se távozott el minden értelmiségi és más, közösség-szervezői szerepet vállaló személy a Muravidékről. A bizonytalan helyzet ellenére többen a békeszerződés 1920. június 4-ei aláírása után is még reménykedtek a csodában. A legnagyobb, összefüggő magyar többségű területen, a Lendva-vidéken főképpen a békeszerződés értelmében létrejött határmegállapító bizottság döntésétől vártak változást. Hogy a Lendva-vidéki magyarok felhívják magukra a figyelmet, a Magyarországon maradt szomszédos települések és Zala vármegye segítségének közvetítését kérték, emellett azonban önállóan is fogalmaztak meg kérvényeket és követeléseket. Az alsólendvai takarékpénztár könyvelője, Neubauer József és Teke Dénes evangélikus lelkész jegyezték azt a levelet, amelyet a 21 elcsatolt, többségében magyarok lakta alsólendvai járási település nevében néhány nappal a békeszerződés aláírása után a magyar külügyminiszternek címezték. Ez a levél azért volt fontos, mert jelenlegi ismereteink szerint csak abban rögzítették a korábban Zala vármegyéhez tartozó, többségében magyar lakossággal bíró települések igényét, a többi hasonló jellegű kérést általában a teljes Muravidék, illetve a horvátok lakta Muraköz vagy egy konkrét falu nevében fogalmaztak meg. A délszláv királysághoz csatolt Lendva-vidék magyarok lakta részén a levélhez csatolt melléklet szerint akkor 14 608 személy élt, akik közül 13 313-at minősítettek magyarnak, 1242 személyt pedig szlovénnek, illetve horvátnak, valamint 53-at egyéb nemzetiségűnek tüntettek fel. A kimutatás annyiban volt téves vagy részrehajló, hogy a szlovén többségű Kebelét is – bizonyára az 1910-es népszámlálás hibás adatára hivatkozva – a többségében magyarok lakta tele-

¹ Magyarul: Szendrő.

pülések közé sorolták, emellett az említett falu 1075 lakosa között mindössze 41 szlovént említettek, ami objektíve nem felelt meg a valóságnak. Emellett a számba vett települések között Szentistvánlak (Jósec) is szerepelt, mivel akkor még a ma Zala vármegyei Bódeházához tartozó falut (ma falurészt) a jugoszlávok 1922. február 10-éig megszállva tartották. A Neubauer és Teke aláírásával elküldött, 1920. június 13-ai keltezésű levél szövege a következő volt:

„Az a meggyőződés, hogy a magyar kormány a határ-megállapítás alkalmával a békeszerződés 29. paragrafusára alapján igyekezni fog mindent visszaszerezni, ami momentán visszaszerezhető, indít bennünket arra, hogy figyelmét önmagunkra, Zala megyének megszállott magyar vidékére felhívjuk. Nem mintha azt hínók, hogy rólunk teljesen megfélemedtek, de mivel – dacára, hogy tiltakozásunkat, még a béketárgyalás megkezdése előtt a Kormányhoz juttattuk – vidékünket illetőleg mindig csak Muraközről és vendségről tétetik említés, és soha nem hallottunk hivatkozást arra, hogy a vendséggel együtt egy jelentős, 21 községből álló színmagyar terület is kihatott az ország testéből: aggodunk, hogy sorsunk a vendséghez fűződik, s vele együtt állunk, vagy esünk. Pedig ennek a színmagyar területnek a vendséghez csapása, s vele együtt az ország testéből való kihatása teljesen önkényes. Ez az ún. Prekmurje-be bekebelezett terület Magyarországgal ugyanis 1/ teljesen kompakt, 2/ Magyarország testével közvetlen és szerves összefüggésben áll, 3/ Horvátországtól a Mura természetes vonala választja el, 4/ a Murán innen lévő vendségtől pedig mesterséges vonallal könnyen elkülöníthető, mely mesterséges vonal lenne legalábbis olyan, mint a jelenlegi demarkációs vonal. Minthogy tehát ennek a magyar területnek kihatása sem néprajzi, sem geográfiai, sem gazdasági szempontból nem indokolt, s így teljesen igazságtalan, kérjük a magyar kormányt, szíveskedjék a határmegállapító bizottságba kiküldendő megbízottját határozottan utasítani, hogy ezen igazságtalanság jóvátételét a fenti 29. paragrafus alapján követelje az esetben is, ha a Muraköz és a vendvidékről egyelőre le is kellene mondanunk” (MNL ZML – 85. 3655).

A fent idézett levélnek közvetlen pozitív fejleménye nem volt, közvetve azonban annak is lehetett hatása a határmegállapító bizottság körülbelül másfél évvel későbbi határozatára, amellyel valamennyire enyhíteni próbálta Magyarország területi és nemzeti veszteségét a Mura menti térségben. A muravidéki magyar falvak lakosságában ugyanis a magyar–jugoszláv határmegállapító bizottság által elfogadott 1921. november 14-ei határozat, amely értelmében 27 település visszaadását javasolták Magyarországnak, reményt

villantott fel (a következő fejezetben bővebben szólunk a bizottság határozatáról). Néhány muravidéki magyar faluban, többek között Szentlászlón, konkrét kéréseket fogalmaztak meg a nemzetközi és a magyar állami szervek felé, feltehetően azzal a céllal, hogy az említett nemzetközi bizottsági határozatot a közvetlen lakosság igényével, követelésével erősítsék. Az akkor Szécsiszentlászló nevet viselő település helyzete, egyebek mellett a református lakosság jelenléte miatt (mivel a Muravidéken csak ott voltak abszolút többségben), különösképpen sajátos és nehéz volt, elszigeteltté vált minden oldalról. Keleten az új államhatár elvágta Szentgyörgyvölgytől, amellyel addig a legszorosabb vallási, családi és gazdasági kapcsolatai voltak. Déli és nyugati irányban szlovén településekkel volt körülvéve, míg északon az egykor Vas vármegyéhez tartozó falvak helyezkedtek el, amelyekhez volt ugyan kötődése, de korántsem olyan szintű, mint Szentgyörgyvölgyhöz. Délszláv környezetben Szentlászlón kívül egyetlen muravidéki faluban sem voltak a református vallásúak többségben, ezért az ottani lakosság szempontjából, a nemzeti kisebbségi státus mellett ez a jelenség is sajátos szempontnak számított. A szentlászlóiak levelének – melyet a már nem működő békekonferenciának címeztek (szerepét a Népszövetség töltötte be) – bevezető része a következőképpen hangzott: „Alulírott szécsiszentlászlói /:Prekmurje, alsó-lendvai járás, Zala-megye:/ község előljárósága a szécsiszentlászlói összes polgárok nevében azon tiszteletteljes kérelemmel járul a Béke Konferencia méltóságos Elnöksége elé, hogy Szécsiszentlászló községet, amely jugoszláv megszállás alatt van, Magyarországhoz, mint anyaországhoz visszacsatolni kegyeskedjék.” Indoklásaikat 11 pontban foglalták össze. Közölték, hogy a falu törzslakóit 112 magyar család alkotta, akik mellett csupán egy szlovén család lakott a településen. Vallási tekintetben a falu 500 lakója közül mindössze 15 volt római katolikus vallású, a többiek a református vallási felekezethez tartoztak. A templomuk és papjuk a Magyarországon maradt Szentgyörgyvölgyön volt. Mivel a település közvetlenül az új államhatár mellett terült el, a szentlászlóiak úgy vélték, hogy fizikai nehézségbe nem ütközne a visszacsatolás. Az is fontos érv volt, hogy a faluból a Magyarországhoz tartozó Óriszentpéterre, Zalalövőre, Körmendre és Zalaegerszegre jártak vásárra, az említett helységekben értékesítették az eladásra szánt állatállományukat és egyéb portékájukat, ott vásároltak épület- és tűzifát, valamint mezőgazdasági gépeket és kellékeket, a jugoszláv oldalon pedig – szerintük – semmi hasonlót nem kezdhettek, mivel a szláv nyelveket nem értették. Arról is számot adtak, hogy a körorvosuk, gyógyszeráruk, kórházuk a magyarországi oldalon volt, az elcsatolás után pedig 24 kilométerre került Szentlászlóhoz a legközelebbi orvosi rendelő. Sérelmezték, hogy az új jugoszláv, illetve szlovén hivatalokban magyarul tudó köztisztviselők nem voltak, a tolmácsot pedig képtelenek voltak megfizetni,

emellett hiányos nyelvismeretük miatt meg is alázták őket. Az oktatás terén ellehetetlenült helyzetből sem látták a kiutat, amit az indoklás keretében úgyszintén hosszan magyaráztak. Az utolsó, 11. érv a következőképpen szerepelt a szentlászlóiak levelében: „A szláv nyelvet nem bírjuk, s így a jugoszláv államban egyáltalán semmi téren boldogulni nem tudunk, mert tiszta magyar anyanyelvűek vagyunk” (MNL OL. K 52. Szentlászlói levél, sz. n.).

A HATÁRMEGÁLLAPÍTÓ BIZOTTSÁG MURAMENTI
HATÁRSZAKAKASZRA VONATKOZÓ TEVÉKENYSÉGE
ÉS FONTOSABB HATÁROZATAI

A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően az új magyar–jugoszláv államhatár telekkönyvi pontosságú nyomvonalát az úgynevezett trianoni békeszerződés nem rögzítette, csupán átvette a békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa erre vonatkozó határozatait, amelyek keretében – nagy vonalakban – felsorolták az ideiglenes határ két oldalán elhelyezkedő településeket és egyéb fontos földrajzi adatokat. Kataszteri szempontból pontos, aprólékosan meghatározott határvonal kialakítása céljából, a békeszerződés rendelkezése értelmében, az időközben létrejött Népszövetség égisze alatt határmegállapító bizottságokat állítottak fel. Ehhez a feladathoz csak a békeszerződés ratifikálása után lehetett hozzálátni (Magyarország részéről erre 1920. november 13-án került sor). E tanulmányban terjedelmi okok miatt a bizottság által a tágabb Mura mentén elvégzett munkának csupán néhány részletét érintjük. A magyar–jugoszláv határ megállapításának előkészületei 1921 első felében kezdődtek, a bizottság ténylegesen augusztus 1-jei párizsi alakuló ülése után kezdett el működni. A hattagú testületbe négy tagot a legbefolyásosabb szövetséges országok (az Egyesült Államok kivételével), egy-egy tagot pedig az érdekelt országok, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Magyarország delegáltak. A bizottság összetétele a következő volt: David Cree alezredes (Nagy-Britannia), elnök; Maurice Marminia ezredes (Franciaország), tag; Giovanni Valvassori ezredes (Olaszország), tag; Heidsuke Yanagawa alezredes (Japán), tag; Vojin Čolak-Antić ezredes (SZHSZ Királyság), tag és Vassel Károly ezredes (Magyarország), tag. Az alakuló ülés után a bizottság első székhelye Varasdon volt, onnan irányították és végezték az államhatár muravidéki szakaszának, az A betűvel jelölt résznek a megállapítását. A gyakorlati tevékenység könyvebb és hatékonyabb elvégzése céljából ugyanis a teljes magyar–jugoszláv határvonalat hat szakaszra osztották. Az A szakaszt illetően a magyar biztost segítő szakértői csoportban a muravidéki származású Mikola Sándor, a budapesti Fasori Evangélikus Gimnázium neves tanára és igazgatója is részt vett (a téves „vend elmélet” felkarolása miatt ellenszenves volt a szlovénok számára),

a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság biztosát pedig szlovén részről hasonló feladattal a békekonferencián már Muravidék-szakértőként közreműködő Matija Slavič, valamint Fran Vodopivec és Božidar Sever, Alsólendva első jugoszláv polgármestere segítették (GÖNCZ 2020b: 315–316).

A magyar biztos, Vassel ezredes 1921. augusztus 6-án, a bizottság első ülése után részletesen beszámolt benyomásairól és javaslatairól a magyar belügyminiszternek; megállapításai nem sok optimizmusra adtak okot. Egyebek mellett kifejtette, hogy „a bizottság többi tagja a hátam mögött alighanem megállapodott arról, hogy kész tények elé állítanak”, amit arra alapozott, hogy álláspontjait és javaslatait jóformán meg sem hallgatták. Cree bizottsági elnök az ülésen Magyarországra vonatkozóan kijelentette, hogy a háborúban vesztes államként nincs lehetősége elvárni a Népszövetségtől, hogy részére nagyobb méretű területi változásokat eszközöljenek ki, csupán kisebb korrekcióra vonatkozó javaslatok mérlegelésére számíthatnak. Emellett arra is figyelmeztetett a bizottsági elnök, hogy amennyiben Magyarország a békekonferencia és békeszerződés rendelkezéseihez viszonyítva nagyobb változtatásokat javasol az ideiglenes államhatár megváltoztatására, mint amit a békekonferencia irányelvei szerint el lehet fogadni, akkor kárt okoz magának, mert később nem lesz lehetősége kisebb korrekciókat javasolni (a bizottság elvileg csak egyszer dönthetett azonos szakaszcsoportról). Az A szakaszra vonatkozóan, amely a magyar–jugoszláv–osztrák hármashatártól Gyékényesig terjedő részt jelentette, a bizottság 1921. augusztus 23-áig várta az érintett országok esetleges korrekciókra vonatkozó javaslatát. Ezért a magyar biztos azt kérte a magyar kormánytól, hogy mielőbb tegyenek konkrét javaslatot a Muravidéket érintő módosító javaslatra (MNL OL, K26, 1921-XXXVII-6541 [1258 cs.]).

Vas és Zala vármegyében, amelyekhez a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság megszállása előtt a Muravidék tartozott, nagy erőfeszítéseket tettek a határ menti lakosság tájékoztatását illetően, felkészítve őket a határmegállapító bizottság terepre érkezésére. Az ilyen találkozókon érvelni lehetett esetleges kisebb méretű területi igények mellett, ami elvileg befolyásolhatta (volna) a határmegállapító bizottság konkrét államhatár-javaslatát. A különböző jellegű tájékoztató teendőket a jugoszláv hatósági szervek tudta nélkül végezték el, ami ennek ellenére nem maradt titokban, hiszen a jugoszláv hivatalnokok is hasonló propagandatevékenységet folytattak a délszláv állam érdekében. Az illetékes magyar megyei (vagy járási) tisztviselők, például a vasi alispán is, a muravidéki emberek Magyarország iránti rokonszenvéről tájékoztatták az állami vezetőket és intézményeket. Emiatt a jugoszlávok keményen felléptek a magyar érzelmű lakossággal szemben, több esetben fizikai bántalmazásra is sor került, valamint eljárás indult több személy ellen (MNL OL, K477, 1052).

A békeszerződés mellékleteként létrejött, Millerand francia elnök nevéhez fűződő kísérőlevélre hivatkozva – amelynek értelmezésénél merőben eltértek a vélemények, a jugoszlávok elutasították azt –, valamint a muravidéki lakosságnál tapasztalt kedvező hangulattól felbátorodva, a magyar állami vezetés úgy döntött, hogy a Muravidék teljes területét visszakövetelik, amit Vassel biztos 1921. szeptember 1-jén hivatalosan be is terjesztett a határmegállapító bizottság elnökéhez. A követelés indoklásául a magyar biztos az érintett lakosság véleményei közül kiemelte, hogy a területet a jugoszláv hadsereg megszállása után számos tekintetben elvágták a világtól, emellett az ott élő lakosságot sanyargatják, másrészt azzal érvelt, hogy a gazdasági folyamatok és kapcsolatok tekintetében a térség jóval szorosabban kapcsolódik Magyarországhoz, mint a délszláv királyság más régióihoz (HL, HK KMI, 1921 – 1122). A javaslatot, a jugoszláv biztos hivatalos ellenzése ellenére, a bizottság tudomásul vette, és a tárgyalandó kérdések tárgykörébe helyezte (HL, HK KMI, 1921 – 1183). A jugoszláv oldalon a javaslatot azzal a magyarázattal utasították el, hogy ilyen jellegű és méretű döntés tárgyalására és elfogadására a határmegállapító bizottság nincs feljogosítva, emellett azt is hangsúlyozták, hogy a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság a békeszerződés mellékletét, azaz a Millerand-levelet, amire a magyar biztos hivatkozott, nem írta alá (SLAVIČ 228).

A következő napokban, hetekben magyar szempontból – látszatra – kedvezően alakultak a körülmények, mivel a határmegállapító bizottság tagjai látogatásait a muravidéki településekre Magyarország melletti demonstrációk kísérték. A magyar biztos 1921. szeptember 21-én erről – egyebek mellett – a következőket írta a budapesti határmegállapító központnak: „A bizottság szeptember 19-i és 20-i látogatása rendkívül nagy siker volt számunkra. A bizottság tagjai közvetlenül megismerhették a Vendvidék hazánkhoz tartozásával kapcsolatos magyar javaslat és álláspont legitimitását. A szlovén nemzetiségű lakosság egyértelműen kifejezte lojalitását a magyar állam iránt, a szerbek megtorló cselekedetei ellenére” (HL, HK KMI, 1921 – 1299). A határmegállapító bizottság tevékenységével kapcsolatban mindkét érintett oldal erőteljes agitációt folytatott a saját érdekében a muravidéki lakosság körében, amiből a korabeli sajtó is aktívan kivette a részét. A helyi szlovén nyelvű, a római katolikus felekezethez kötődő hetilap, a *Novine* hasonló részrehajlással tudósított az eseményekről, mint a szomszédos magyar vármegyei újságok, az előbbi a jugoszláv érdekeket, az utóbbiak a magyar szempontokat helyezve előtérbe. A *Novinében* Mikola Sándort nevezték meg „fő jugoszlávellenes felbujtónak”, de több szlovén származású személyt is megvádoltak azzal, hogy magyar érdekek céljából röplapok segítségével támogatókat toboroztak. Emellett a demonstrációk utáni jugoszláv megtorlásokról is részben tudósítottak. Közzétették, hogy a magyar szimpatizánsok és támogatók közül több

muraszombati ügyvédet és más értelmiségit, valamint legalább harminc tekintélyes falusi gazdát letartóztattak, majd Mariborba szállították őket. Rajtuk kívül jelentős számú muravidéki lakost őrizetbe vettek, akiket azonban egy-két nap után szabadon engedtek. A Magyarország melletti szimpátia okait vizsgálva a jugoszláv, illetve szlovén kormányt is felelőssé tették. Azt hangsúlyozták, hogy azért volt a tájegység északi feléből a legtöbb jugoszlávellenes megnyilvánuló, mert „ott volt a legtöbb szegény és éhes ember, akik el voltak zárva mindentől, amikor idénymunkát akartak vállalni, amivel keresethez juthattak volna, a hatóság azt megakadályozta”. Az az új hatósági szervek rovására irányuló felvetés is valóságos volt, hogy a vasúti összeköttetés megszakításával Magyarország irányában a muravidéki gazdák az állatállományt nem tudták értékesíteni a korábbi – vasi, zalai és somogyi – piacokon, másrészt bizonyos termékek és iparcikkek árának emelkedése és a dohány megszerzése körüli bonyodalmak úgyszintén gondot okoztak, ami kétségtelenül hatott a muravidéki lakosság hangulatára (NOVINE 1–2). Ezúttal csupán megemlítjük, hogy néhány, a határmegállapító bizottság látogatásaival összefüggő tüntetés, például a nagydolányi (Veliki Dolenci), összetűzésekbe és verekedésbe torkollt (KOKOLJ 120–121).

A nagy visszhangot keltő tüntetésektől a jugoszláv belügyi és közigazgatási szervek kétségtelenül megijedtek, és retorzióhoz folyamodtak, másrészt diplomáciai vonalon még inkább megpróbálták hatni arra, hogy ne kerülhesen sor az ideiglenes határ módosítására. A határmegállapító bizottság elnöke, Cree alezredes eléggé higgadtan reagált ezekre az eseményekre. Figyelmeztette ugyan a magyar biztost, hogy a tüntetéseknak, tekintettel az akkori magyar külpolitikai helyzetre, káros következményei lehetnek, azonban – miután Vassel ezredes sajnálatát fejezte ki a magyar oldal által elkövetett néhány durvább esemény miatt – azt is elmondta neki, hogy szerinte a lakosság vélemény nyilvánítása összességében alapvető emberi és közösségi jogként értelmezhető, ezért elfogadhatatlannak minősítette, hogy a jugoszlávok bosszút álltak a tüntetéseken részt vevő embereken (HL, HK KMI, 1921 – 1300). A drasztikus megtorlást jól tükrözi az elcsatolás után székhelyét Szentgotthárdra áthelyező muraszombati főszolgabíró, Horváth Pál 1921 őszén a magyar kormánynak küldött távirata, amelyben – egyebek között – a következőkről számolt be:

„...jelentem, hogy a határmegállapító bizottság előtt tanúsított hazafias magatartásukért mindazokat a vendeket, akik a bizottság előtt megjelentek, és akiknek száma ezerre tehető, összefogdosták, ütlegelik középkori módra, kínozzák és elhurcolják őket. Eddig kb. 700 embert hurcoltak el. Elhurcoltak neveit pontosan megállapítani nem lehet... Rösler Ferenc őrihodosi lakost a jugoszlávok agyonlőtték. Vendek a

határon át Csonka-magyarországra menekülnek és a legnagyobb kétségbeesésükben a magyar kormány sürgős intézkedését kérik, az atrocitások megszüntetése és az elfogottak szabadon bocsátása érdekében esetleg fegyveres beavatkozás elhatározását, mert a jelenlegi helyzet tarthatatlan. Vendek kivétel nélkül Magyarország mellett foglalnak állást, a gyors segítséget most már Magyarországtól várják” (MNL OL. K26. 1921-XLI-9646).

A tágabb Mura mentére vonatkozó konkrét magyar–jugoszláv határvonal meghatározására Burgenland Ausztriához csatolásának, valamint a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság részéről Pécs és környéke kiürítésének is közvetett hatása volt. A bizonytalanság a jugoszláv–magyar konfliktust illetően azért mélyült, mert Magyarország addig nem akarta kiüríteni Burgenlandot, amíg a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság el nem hagyja Baranyát és Pécsét. Emellett a helyzetet súlyosbította a Muravidék egészére vonatkozó magyar területi követelés. A Népszövetség emiatt nyomást gyakorolt a jugoszláv kormányra, hogy teljesítse a békekonferencia határozatait az ideiglenesen megszállt területek, főképpen Baranya és Pécs kiürítésével kapcsolatban, amit Belgrád megígért. Elvileg nem határolódott el a kisebb határkorrekcióktól sem, azt azonban hangsúlyozták, hogy a Muravidékre vonatkozó magyar követelés meghaladta a békeszerződésben jelzett kereteket, ezért számukra nem volt elfogadható (HORNYÁK 106–107).

A jugoszláv–magyar határmegállapító bizottság 1921. október 12-ei ülése után világossá vált, hogy a teljes Muravidék Magyarországhoz történő visszacsatolására vonatkozó javaslattal a testület semleges tagjai nem értettek egyet, mert – amint Cree elnök fogalmazott – az „lerombolná az elért béke alapjait”. Azonban a terepszemléken a bizottság tagjai arról meggyőződtek, hogy a tájegység keleti, többségében magyarok lakta része gazdaságilag és kulturális tekintetben ténylegesen Magyarországhoz kötődik. Ennek következtében arra vállalkoztak, hogy tanulmányozzák egy igazságosabb határvonal létrehozásának a lehetőségét, amellyel a tájegység kisebb, keleti része Magyarországhoz kerülhetne. Cree bizottsági elnök magyarázata szerint, amint már más összefüggésben utaltunk rá, ha Magyarország ragaszkodna az eredeti javaslatához, a Muravidék teljes területének a megszerzéséhez, elveszne a remény arra, hogy a tájegység keleti része esetében módosítani lehetne a békeszerződésben rögzített ideiglenes államhatárt (HL, HK KMI, 1921 – 1384).

A határmegállapító bizottság 1921. november 9-ei ülésén – több gyakorlati döntés megszületése után – napvilágot látott a javaslat, amiről Cree elnök néhány héttel korábban beszélt Vassel Károly magyar biztossal. A bizottság négy tagja, mégpedig a nagyhatalmak képviselői olyan kompromisszu-

mos javaslatban állapodtak meg, hogy az ideiglenes magyar–jugoszláv határ A szakaszát illetően a Népszövetség Tanácsa elé tárják annak megváltoztatási tervét, amely szerint 27 muravidéki település az államhatár közvetlen közelében visszakerült volna Magyarországhoz. A magyar biztos és munkatársai arra számítottak, hogy kifejezetten magyar többségű települések visszaadását kezdeményezi a négy semleges biztos. Nem egészen úgy történt. A javaslat a húsz ténylegesen magyar többségű település mellett (Órihodos, Kapornak, Domonkosfa, Kisszerdahely, Pártosfalva, Kisfalu, Csekefa, Szentlászló, Zsitkóc, Dobronak, Radamos, Kámaháza, Göntérháza, Hidvég, Bánuta, Hosszúfalu, Alsólendva, Csente, Völgyifalu és Pince) hét olyan szlovén többségű falura is kiterjedt, amelyek lakossága akkoriban ugyan magyar érzelmű volt, és beszéltek magyarul, de nem tekinthetjük őket a magyar nyelvterülethez tartozóknak (a következő falvokról volt szó: Čepinci, Markovci, Budinci, Mali Dolenci, Veliki Dolenci és Šalovci – az egykori szentgotthárdi járásból, valamint Kebele az alsólendvai járásból, miközben 7 magyar többségű falura Alsólendva környékén, a Lendva folyótól nyugatra a visszacsatolásra vonatkozó javaslat nem terjedt ki (Alsólakos, Felsőlakos, Gyertyános, Kapca, Kót, Hármasmalom és Petesháza) (HL. HK., I. 52. 1921–1922. 3.). Hogy miért alakult így az említett javaslat, csak találgathatjuk, mivel az indoklásban a bizottság konkrétan utalt arra, hogy az ideiglenes határ javasolt módosításával az etnikai elvet próbálták követni. Egyik lehetséges okot az alsólendvai vasútállomás helyszíne jelenthette, a létesítményt – amely a Lendva folyó jobb oldalán volt a város külterületén – gazdasági szempontból a délszláv oldalon kívánták hagyni. Eszerint a tágabb Lendva-vidéken a Lendva folyó képezte volna a végleges magyar–jugoszláv államhatárt. Visszatérve a bizottság által elfogadott javaslathoz, a visszaadásra tervezett 27 település körülbelül 212 négyzetkilométernyi területet – szélességben 3–4 kilométeres sávot jelentett közvetlenül az ideiglenes államhatár mellett – ölelt fel 17 ezer lakossal, akik közül az 1921-es jugoszláv népszámlálás szerint körülbelül 10–11 ezer magyar és 6–7 ezer szlovén volt. Amennyiben a javasolt hét szlovén település helyett a hét „kimaradt” magyar falut képzeljük el a tárgyalt területen, akkor a visszaadásra javasolt területen bő 90 százalék lett volna a magyar nemzetiségűek aránya (GÖNCZ 2001: 110–113).

A 27 muravidéki település Magyarországnak javasolt visszaadását illetően 1922 első felében a diplomáciai tárgyalásokról még magyar szempontból kedvező hírek érkeztek, ezért az érintett lakosság reménykedett abban, hogy a Népszövetség keretében a Nagykövetek Tanácsa majd támogató döntést hoz. Vassel ezredes 1922. március 28-ai levelében arról írt, hogy Szabadka térségében bizonyos területeket a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatoltak, ami véleménye szerint „Párizs parancsára történt a Magyarországnak javasolt muravidéki települések kárpótlásaként”. A remények azonban 1922 őszé-

re szertefoszlottak (MNL OL, K477, 4162). A Nagykövetek Tanácsa 1922. november 10-ei párizsi ülésén – jugoszláv és kisantanti tiltakozás következtében – elutasította a magyar–jugoszláv határmegállapító bizottság javaslatát az úgynevezett muravidéki szakasz módosításáról. Ennek értelmében a Zágrábban 1924. július 8-án aláírt, a határmegállapító bizottság munkáját lezáró jegyzőkönyv után Muravidék területe – néhány kisebb, kataszteri jellegű módosítástól eltekintve – úgy maradt, ahogyan azt 1919 júliusában a békekonferencia Legfőbb Tanácsa meghatározta (SLAVIČ 233).

IRODALOMJEGYZÉK

- GÖNCZ László 2001. *A muravidéki magyarság 1918–1941*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva
- GÖNCZ László 2020a. A muravidéki szlovénok és a Mura mente helyzete 1918 őszétől a Tanácsköztársaság létrejöttéig. In: *Századok*, 4., 725–772.
- GÖNCZ, László 2020b. Življenje ob novi državni meji po priključitvi Prekmurja Kraljevini SHS in delo razmejnitvene komisije na tem odseku. In: Štih, Peter – Ajlec, Kornelija – Kovács, Attila (ured.): „*Mi vsi živeti ščemo*”. *Prekmurje 1919: okoliščine, dogajanje, posledice*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 293–347.
- GÖNCZ László 2024a. *A Muravidék útja a délszláv királyságba. A tájegység története az első világháború végétől a jugoszláv megszállásig*. Magyar Nyugat Könyvkiadó, Szombathely
- GÖNCZ László 2024b. A Muravidék hovatarozásának ügye az 1919-es békekonferencián. In: *Történelmi Szemle*, 1., 121–153.
- HORNYÁK Árpád 2004. *Magyar–jugoszláv diplomáciai kapcsolatok 1918–1927*. Forum Könyvkiadó, Újvidék
- KOKOLJ, Miroslav 1984. *Prekmurski Slovenci 1919–1941*. Pomurska založba, Murska Sobota
- LIPUŠČEK, Uroš 2019. *Prekmurje v vrtincu pariške mirovne konference 1919*. Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Petanjci
- MITROVIĆ, Andrej 1975. *Razgraničenje Jugoslavije sa Mađarskom i Rumunijom 1919–1920*. Institut za izučavanje istorije Vojvodine, Novi Sad
- NOVINE 1921. Protidržavna manifestacija pred razmejitvenov komisijov. In: *Novine*, 1921. 10. 2., str. 1–2.
- ROMSICS Ignác 2017. *Magyarország története*. Kossuth Kiadó, Budapest
- SLAVIČ, Matija 1999. *Naše Prekmurje. Zbrane razprave in članki*. Pomurska založba, Murska Sobota
- STRAUSZ-kézirat = STRAUSZ Antal – STRAUSZ Flórián. *Alsólendva története*. Kézirattöredék. [Az eredeti példány jelenleg nem található. Másolatának mintegy kétharmadát a maribori levéltár őrzi.]

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

- AS–60 (Arhiv Republike Slovenije. Predsedstvo deželne Vlade za Slovenijo) Prekmurje, IV., V. doboz. 31. Položaj v Prekmurju (A muravidéki kormánybiztos és a tartományi kormány levelei); 10092/1919. 9711/1920.
- HL (Hadtörténelmi Levéltár, Budapest) HK (Határmegállapító Központ). KMI (Katonai meghatalmazott iratai). 1. sz. doboz., 1921: 1122, 1183, 1299, 1300; 1384. I. 52. 1921–1922. 3.
- HL. VKF (Vezérkari főnök) II. csop. ált. 1227/101-102-1919. Vermes György 1918. december 6-ai és 8-ai levelei Kolbenschlag Bélának, Zala megye alispánjának.
- MNL OL (Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár). K26 (Miniszterelnöki iratok) 1921-XXXVII-6541 (1258 cs.)
- MNL OL, Miniszterelnöki iratok. Határmegállapító Központ. Rezervált iratok K477, 1052, 4162.
- MNL OL. K26 (Miniszterelnöki iratok). 1921–XLI–9646. A magyar belügyminiszterhez beérkezett jelentések a határmegállapító bizottság terepszemléje során zajló tüntetések megbüntetéséről.
- MNL OL. K52 (Magyar–jugoszláv határmegállapító bizottság magyar delegációja). 1. sz. doboz. Szécsiszentlászló község 1922. február 2-ai kérvénye a békekonzferenciának.
- MNL ZML (Magyar Nemzeti Levéltár, Zala Megyei Levéltár). Főispáni iratok. »Payerle jelentés« 85. 3655. Neubauer József és Teke Dénes 1920. június 13-ai bizalmas levele a külügyminiszternek.

ABSTRACT • In the aftermath of the peace conference that followed the First World War, a new region along the Mura River known as Prekmurje was established in the Slovene portion of the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes. This region, which had not previously existed as an independent administrative entity, had previously been part of the Hungarian counties of Vas and Zala. The population of this region was approximately 90,000 individuals, of whom more than 20,000 declared themselves to be of Hungarian ethnicity. – This study focuses on the region’s history in the period between 1919 and 1922. On the one hand, we examine the initial disappointment and difficulties of the Hungarian community in Prekmurje, which was forced into a minority fate, and its problems of integration. On the other hand, we discuss the attempts at reoccupation initiated in the hope of a possible (objectively impossible) change of the temporary border, focusing above all on the most significant one, the so-called Battle of Dolnja Lendava. The other significant subject of this article is a concise synopsis of the activities of the Boundary

Commission, which is responsible for the cadastral survey of the section of the Hungarian-Yugoslav state border along the Mura River. Initially, an examination will be conducted of the circumstances surrounding the Commission's precedent-setting decision in the wider region concerning the proposed return of 27 settlements in the Prekmurje region to Hungary. The proposal, which had initially generated optimism among the Hungarian population of the Prekmurje region, was ultimately not implemented and was rejected by the highest body of the League of Nations, the Conference of Ambassadors, at the end of 1922.

KEY WORDS • peace conference, Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes, Prekmurje region, national minority life, Boundary Commission, Battle of Dolnja Lendava

SAŽETAK • Odlukom mirovne konferencije nakon Prvog svetskog rata uz reku Muru stvorena je nova regija u slovenačkom delu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Prekomurje, koja je ranije pripadala mađarskim županijama Vaš i Zala i nije postojala kao samostalna administrativna jedinica. Od oko 90 hiljada njenih stanovnika, objektivno preko 20 hiljada se izjašnjavalo da su Mađarske nacionalnosti. – U studiji se bavimo periodom od 1919. do 1922. godine u pomenutom regionu. S jedne strane, ispitujemo početno razočarenje i poteškoće mađarske zajednice Prekomurja naterane na manjinsku sudbinu, kao i njihove integracione probleme, a govorimo o pokušajima (objektivno malo verovatne) promene privremene granice, fokusirajući se pre svega na najznačajniji takav pokušaj, tzv. Donjolendavsku bitku. Druga važna tema ovog rada je kratak prikaz aktivnosti Odbora za demarkaciju državne granice, koji je ovlašćen da zemljišno-knjižno utvrđuje deonicu mađarsko-jugoslovenske državne granice duž reke Mure. Pre svega analiziramo okolnosti odluke komisije, koja je napravila presedan u širem regionu i ticala se predloženog vraćanja 27 naselja regiona Prekomurja Mađarskoj. Predlog, koji je budio nadu među Mađarima Prekomurja, na kraju se nije ostvario, najviše telo Društva naroda, Savet Ambasadora, odbacio ga je krajem 1922. godine.

KLJUČNE REČI • mirovna konferencija, Kraljevina SHS, Prekomurje, život u statusu nacionalne manjine, Odbor za demarkaciju državne granice, Donjolendavska bitka

Beérkezés időpontja: 2025. február 21.

Elfogadás időpontja: 2025. február 28.

